

Praha 8.8.2005

36

Činnost ambulantních pracovišť AT¹ a psychiatrických oddělení, poskytujících ošetření pacientům užívajícím psychoaktivní látky

Activity of out-patient facilities and psychiatric departments and establishments for care of alcoholics and drug addicts

Souhrn

Počet léčených uživatelů návykových látek, kteří jsou v kontaktu s některým léčebným zařízením oproti předchozímu roku poklesl o 5,3 %. Aktuální informace dále přináší údaje o počtech pacientů živé kartotéky a počtu osob zneužívajících legální a nelegální návykové látky v členění podle pohlaví, věku a druhu psychoaktivní látky; mírách prevalence a specifické prevalence.

Summary

The number of treated users of addictive substances, who are in contact with some therapeutic establishment has decreased by 5,3 % since the previous year. This topical information brings also data about the number of patients in "live registry" (i. e. patients with record not older than one year) and number of people abusing legal and illegal psychotropic substances according to sex, age and sort of abused substances; prevalence and specific prevalence.

Podkladem pro zpracování aktuální informace jsou data čerpaná z přílohy výkazu o činnosti ambulantních psychiatrických zařízení. Tato příloha obsahuje informace o léčbě alkoholiků a toxikomanů (AT péče) a vyplňují ji všechna ambulantní pracoviště AT nebo psychiatrická oddělení - pracoviště, která registrují a zajišťují ambulantní péči AT pacientů. V roce 2004 vyplnilo přílohu výkazu 382 zdravotnických zařízení (o 3,8 % více než v předcházejícím roce).

Zde uvedená data jsou čerpána z pravidelného ročního sběru dat NZIS, který je součástí Programu statistických zjišťování v rezortu zdravotnictví. Jedná se o informace o počtech léčených uživatelů návykových látek (včetně alkoholu a tabáku), tedy osob, které v důsledku abúzu psychoaktivních látek vyhledaly lékařskou pomoc - data sekundární prevence. Lze přepokládat, že reálný počet osob zneužívajících návykové látky je vyšší, neboť řada z nich není v kontaktu s žádným léčebným zařízením, ať již z důvodu pouze občasné konzumace návykových látek a zanedbatelných zdravotních potíží, či z obav před trestním postihem, reakcí okolí, nebo sociální stigmatizací.

V roce 2004 bylo aktivně léčeno 40 625 uživatelů, z toho dvě třetiny tvořili muži (tj. 69 %; 28 029 mužů). Podíl léčených uživatelů podle pohlaví se tak v porovnání s rokem 2003 nezměnil, poklesl však počet narkomanů (mužů i žen) v kontaktu s léčebných

¹ Pracoviště AT - zdravotnická péče pro osoby závislé na alkoholu a psychoaktivních látkách

zařízením. Tito pacienti tvoří tzv. „živou kartotéku“ v níž jsou evidovány osoby sledované zdravotně a sociálně se zprávou nebo záznamem v dokumentaci ne starší jednoho roku. V „živé kartotéce“ jsou také všichni pacienti s uloženou ochrannou léčbou. Za posledních pět let, tedy od roku 2000, vzrostl počet pacientů „živé kartotéky“ o 2,3 %, přičemž tento nárůst byl ovlivněn zejména počtem léčených žen (vzrůst o 9,1 %), u mužů byly zaznamenané počty zhruba stejné jako ve výchozím roce (99,5 %). Při porovnávání dat od roku 2000 nelze vysledovat jednotný trend vývoje, ale docházelo ke kolísání - dočasné vzestupy byly zjištěny v letech 2001 a 2003.

Podle podílu jednotlivých věkových skupin, vyhledávali AT péči nejčastěji ti nejstarší, tedy ve věku 40 a více let (38,9 %). Lze předpokládat, že s délkou užívání narůstají zdravotní problémy způsobené ať již přímo či nepřímo zneužívanými látkami, zároveň je nutné uvědomit si, že se jedná o nejširší věkovou skupinu, zahrnující nejvíce obyvatel. V pořadí druhou skupinou byli pacienti ve věku od 20 do 29 let (28,6 %), následovaly léčené osoby ve věkovém rozmezí 30 až 39 let (26,1 %).

Míra prevalence osob léčených v AT poradnách na 10 000 obyvatel narůstala s věkem. Maxima dosáhla ve věkových skupinách 20 - 29 let a 30 - 39 let, kde jsou dosažené úrovně totožné (71,6 resp. 71,6 pacienta na 10 000 obyvatel), téměř se tak setřel rozdíl mezi věkovými skupinami, který byl zjištěn v loňském roce i předchozích letech. U mužů byla nevyšší míra prevalence zjištěna u osob ve věku od 20 do 29 let, u žen v následující věkové skupině. Mezi jednotlivými věkovými intervaly byl u mužů zjištěn významnější nárůst a dosažené úrovně byly zhruba dvojnásobně vyšší než u žen.

V porovnání jednotlivých typů sledovaných návykových látek, byla nejvyšší míra prevalence zjištěna u alkoholu (24,7 léčených uživatelů alkoholu na 10 000 obyvatel), i zde ve věkové skupině 30 - 39 let. Osoby nadužívající alkohol měly také nejvyšší zastoupení a tvořily více než polovinu pacientů „živé kartotéky“ (tj. 62,1 %), na druhém místě byli uživatelé opiátů a opioidů.

Pokud se zaměříme pouze na nelegální psychotropní látky (bez alkoholu a tabáku) byl podíl uživatelů v jednotlivých věkových skupinách odlišný od pacientů „živé kartotéky“. Největší zastoupení měly osoby ve věku od 20 do 29 let, které tvořily více než polovinu osob léčených pro nadužívání nelegálních návykových látek. Věk uživatelů drog je jedním z nejvýznamnějších ukazatelů charakterizujících drogovou scénu. Z porovnání jednotlivých skupin je patrné, že riziku spojenému s užíváním psychoaktivních látek jsou nejvíce exponované osoby ve věku 15 až 39 let, jejichž podíl činil 87,6 %.

Pokud budeme rozšíření a řečneme oblibu jednotlivých skupin nelegálních návykových látek posuzovat podle míry prevalence léčených uživatelů těchto látek, potom asi nejrozšířenější bylo užívání opiátů a opioidů (4,5 pacienta na 10 000 obyvatel) s významným zastoupením uživatelů heroinu (3,6 léčených osob na 10 000 obyvatel). Vysoká úroveň prevalence byla zjištěna také u osob zneužívajících stimulantia a metafetamin, známější pod názvem pervitin (3,0 resp. 2,5 uživatelé na 10 000 obyvatel). Významné zastoupení měly také léčené osoby zneužívající více návykových látek, tedy ty které užívají více látek současně a nelze u nich stanovit preferenci jedné drogy. (2,2 léčených narkomanů na 10 000 obyvatel). Na tomto místě je však nutné připomenout, že se jedná o léčené uživatele návykových látek, přičemž lze předpokládat, že lékařskou péči vyhledávají osoby užívající drogy, které nejvíce poškozují lidský organismus. Skutečná obliba a rozšíření abúzu návykových látek se tak s velkou pravděpodobností od uvedeného modelu liší.

Oproti předchozímu roku došlo u všech sledovaných skupin návykových látek, vyjma skupiny sedativa a hypnotika, k poklesu míry prevalence. Kategorie sedativa a hypnotika se vymykala ostatním sledovaným skupinám také v tom, že vyšší míra prevalence byla

zjištěna u žen než u mužů - jedná se zřejmě o tzv. lékové závislosti, typické právě pro ženy.

Při porovnání měr specifické prevalence, týkající se osob ve věku 15 - 39 let, oproti mírám prevalence běžné populace bylo potvrzeno stejné rozšíření a zřejmě také dostupnost a obliba návykových látek. Dosažené úrovně specifické prevalence byly však vyšší, čímž bylo prokázáno, že daná problematika se týká především těchto věkových skupin.

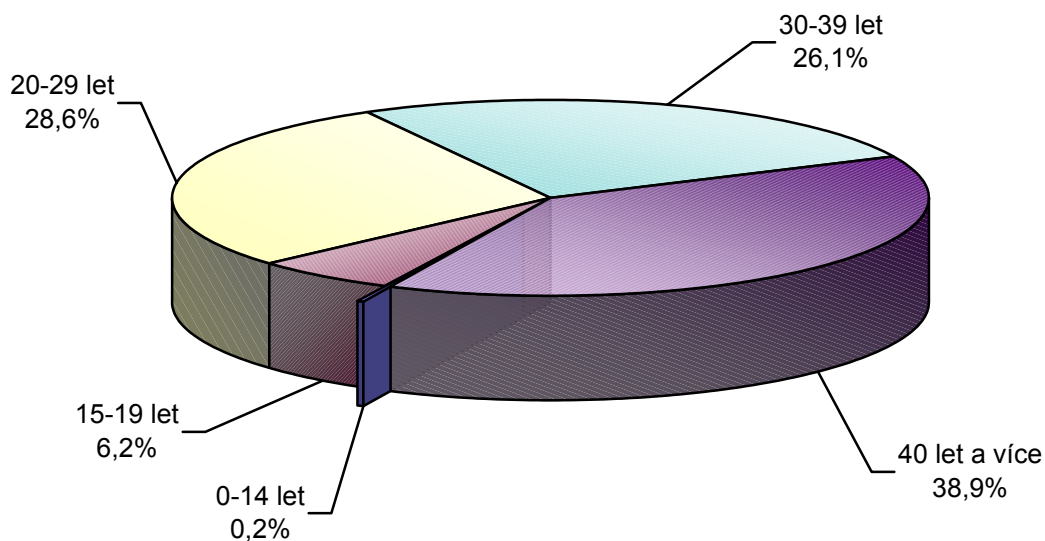
Z celkového počtu pacientů „živé kartotéky“ jich 13,7 % aplikovalo psychotropní látky injekčně. Pokud se zaměříme pouze na osoby zneužívající nelegální psychoaktivní látky, byla to více než třetina pacientů (přesně 34,0 %). Nitrožilní aplikaci uvedlo více než 60 % uživatelů metamfetaminu a dalších stimulancií, opiátů a opioidů z nich jmenovitě heroinu. Oproti loňskému roku došlo k výraznému nárůstu této rizikové aplikace zejména u uživatelů kombinujících abúzus více látek.

Syndrom závislosti byl diagnostikován u 77,4 % pacienta „živé kartotéky“, mezi uživateli nelegálních drog u 78,1 %. Vysoký podíl závislých byl zjištěn mezi léčenými narkomany zneužívajícími heroin a ostatní opiáty, osobami užívajícími kromě látky primární také, sekundární či terciální návykové látky, ale i u uživatelů alkoholu. Poměrně vysoký podíl závislých byl zaznamenán také u osob léčených v důsledku nadužívání tabáku, což poukazuje na nebezpečnost i těchto společností tolerovaných a obecně akceptovaných látek.

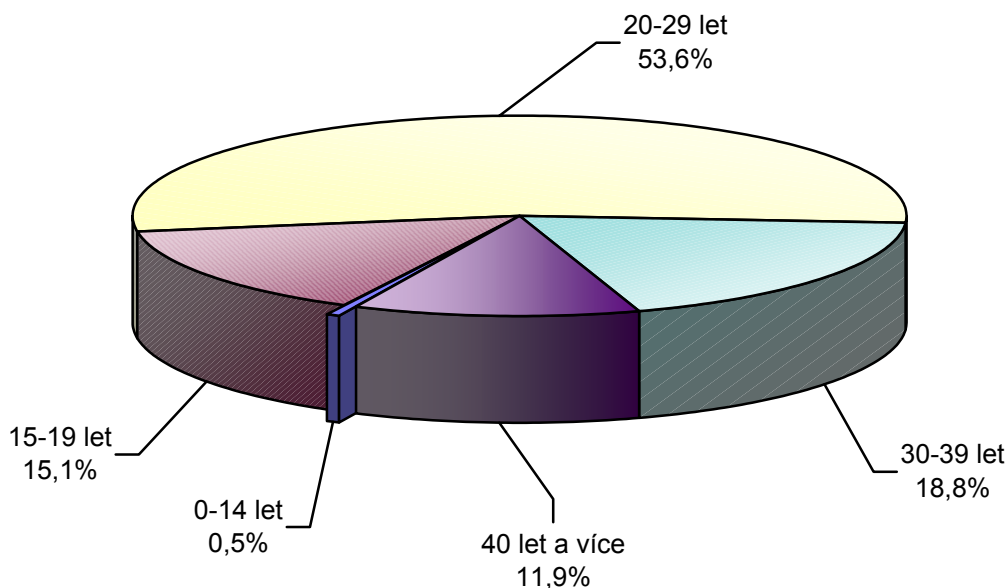
Jak bylo prokázáno řadou studií, užívání drog poškozují zdraví a kvalitu života nejenom uživatelům drog a jejich blízkým, ale v důsledku negativních zdravotních, sociálních, ekonomických a bezpečnostních dopadů, které s užíváním drog souvisejí, ohrožuje i zdravý vývoj celé společnosti. Drogová komunita je ohniskem řady onemocnění a představuje závažné riziko ohrožení veřejného zdraví a bezpečnosti a nárůst společenských nákladů. Pro racionální a pragmatický přístup je nesmírně důležitý společenský konsensus a vědecký přístup, stejně jako odpovídající znalosti o rozsahu užívání drog ve společnosti a dalších souvislostech. Důkladné zmapování a popis situace a praktická aplikace nejnovějších vědeckých poznatků do praxe dává protidrogové politice odborný základ.

Vypracovala: Mgr. Jana Brožová

Pacienti ambulantních pracovišť AT nebo psychiatrických zařízení podle věku - "Živá kartotéka"

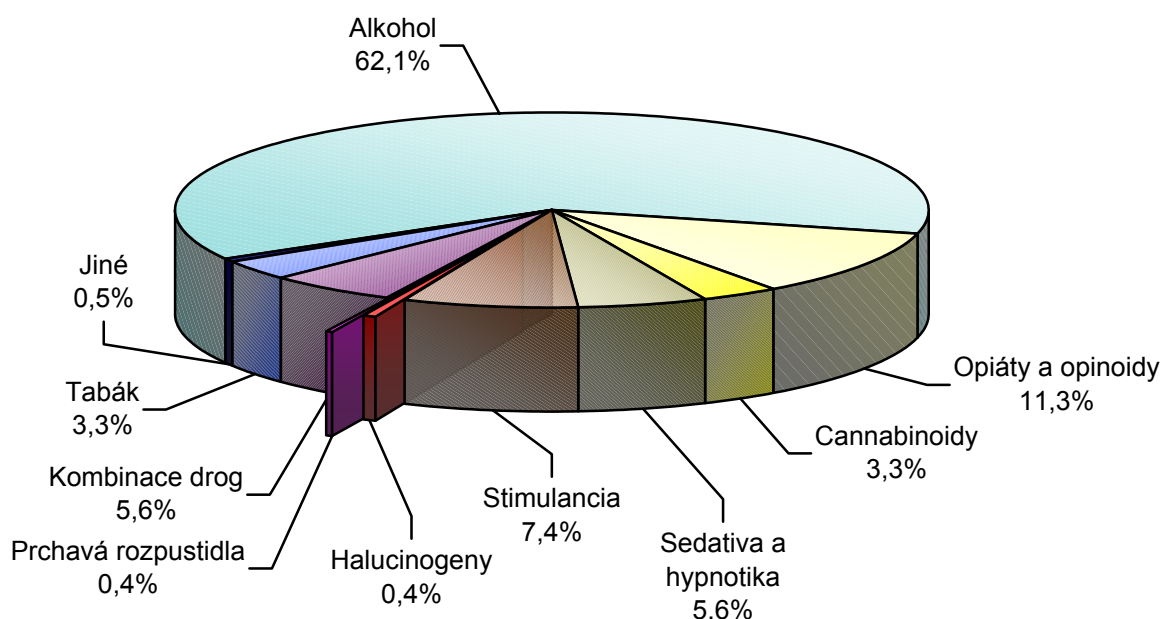
Pacienti ambulantních pracovišť AT nebo psychiatrických zařízení užívající ilegální návykové látky podle věku - "Živá kartotéka"

Pacienti "živé kartotéky" podle psychoaktivní látky a věku na 10 000 obyvatel

Psychoaktivní látka - pacienti "živé kartotéky" na 10 000 obyvatel	0 - 14 let		15 - 19 let		20 - 29 let		30 - 39 let		40 let a více		Celkem	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
Alkohol	0,1	0,1	6,3	3,2	33,7	12,5	70,8	29,8	42,5	15,1	36,2	13,9
Opiáty a opioidy - celkem	0,0	0,0	8,1	5,1	28,8	12,0	5,8	2,1	0,6	0,3	6,5	2,6
heroin z opiátů	0,0	0,0	5,4	3,1	24,2	10,3	4,2	1,3	0,4	0,2	5,2	2,0
Cannabinoidy	0,3	0,1	11,3	5,7	6,3	1,6	1,1	0,1	0,0	0,0	2,1	0,6
Sedativa a hypnotika - celkem	0,0	0,0	0,5	0,6	2,1	3,2	3,8	7,0	1,7	2,3	1,7	2,7
Stimulancia - celkem	0,0	0,1	9,6	8,1	15,5	6,2	5,7	1,7	0,4	0,1	4,3	1,7
metamfetamin ze stimul.	0,0	0,1	7,4	6,9	13,6	5,4	4,9	1,3	0,3	0,0	3,7	1,5
Halucinogeny	0,0	0,0	1,2	0,4	0,7	0,4	0,2	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1
Prchavá rozpustidla	0,2	0,0	1,9	0,3	0,7	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0
Kombinace drog	0,0	0,0	7,2	3,7	9,8	3,7	4,8	2,0	0,9	0,4	3,2	1,3
Tabák	0,0	0,0	1,2	1,1	2,3	1,6	3,3	2,8	1,3	0,8	1,6	1,1
Jiné	0,0	0,0	0,3	0,1	0,7	0,2	0,6	0,2	0,1	0,1	0,3	0,1
Ilegální drogy - celkem	0,6	0,3	40,1	24,0	64,5	27,4	22,2	13,3	3,7	3,1	18,6	9,1
Celkový počet pacientů v "živé kartotéce"	0,7	0,4	47,6	28,3	100,6	41,4	96,4	45,9	47,6	19,0	56,4	24,1

Podíl užívaných psychoaktivních látek u pacientů
"živé kartotéky" - celkem

Pacienti "živé kartotéky" podle způsobu aplikace a komplikací

Psychoaktivní látka - pacienti "živé kartotéky"	Prevalence	Specifická prevalence	Injekční aplikace drog (%)			Intoxikace poruchy chování (%)	Somatické a psych. poškození (%)	Závislost (%)
	na 10 000 obyvatel		muži	ženy	celkem			
Alkohol	24,7	30,8				9,2	13,3	77,5
Opiáty a opioidy - celkem	4,5	11,6	63,0	60,9	62,4	4,8	7,3	87,9
heroin z opiátů	3,6	9,3	66,6	68,8	67,2	2,7	5,2	92,1
Cannabinoidy	1,3	3,5	0,1	0,0	0,1	29,8	12,1	58,1
Sedativa a hypnotika - celkem	2,2	3,3	0,8	0,3	0,5	14,3	9,8	75,9
Stimulancia - celkem	3,0	7,7	64,0	58,8	62,4	11,5	12,6	76,0
metamfetamin ze stimul.	2,5	6,6	66,7	67,3	66,9	10,7	12,3	77,0
Halucinogeny	0,2	0,5	0,0	0,0	0,0	23,5	7,1	69,4
Prchavá rozpustidla	0,2	0,4	4,5	0,0	3,9	27,8	18,9	53,3
Kombinace drog	2,2	5,3	35,5	33,3	34,9	9,1	12,1	78,8
Tabák	1,3	2,3				20,4	9,9	69,6
Jiné	0,2	0,4	0,0	0,0	0,0	19,7	11,5	68,9
Illegální drogy - celkem	13,8	32,7	36,9	28,5	34,0	11,6	10,3	78,1
Celkový počet pacientů v "živé kartotéce"	39,8	65,8	14,2	12,5	13,7	10,4	12,1	77,4